

ORGANIZACIJA KPJ I METOD POLITIČKE AKCIJE. MASOVNE POLITIČKE ORGANIZACIJE

CENTRALNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
— CENTRALNIM I POKRAJINSKIM KOMITETIMA

23. oktobra 1945.

... Po završetku rata aktivnost žena ne sme i ne može prestati. Na-protiv, tu aktivnost treba razvijati dalje i oživljavati na novim zadacima, na očuvanju i daljem razvijanju tekovina narodnooslobodilačke borbe i zadobijenih prava žena (ta prava su deo tekovina narodno-oslobodilačke borbe), na rešavanju krupnih zadataka, političkog, privrednog i socijalnog karaktera u izgradnji naše zemlje. Međutim, današnje učešće žena i aktivnost organizacija AFŽ-a nedovoljni su za razvijeni politički, društveni i privredni život naše zemlje.

Kongres AFŽ-a u Beogradu pokazao je pored svojih dobrih rezultata, da žene nisu još dovoljno široko zahvaćene u opštoj aktivnosti narodnih masa. Još uvek se nisu žene mobilisale na novim političkim, privrednim i socijalnim zadacima u onoj meri u kojoj su bile mobilizirane u akcijama za pomoć Frontu. Isto tako, u nekim krajevima, žene nisu u velikom broju izišle na izbore za delegate Jedinštenog Fronta. Naročito je slab i nerazvijen pokret u malim gradovima i selima gde se ni za vreme rata nije bio razvio.. .

Sve partiske organizacije treba da shvate i učine sledeće:

1. — Iako žene u našoj zemlji uživaju punu ravnopravnost, treba još uvek raditi sa njima kroz posebne organizacije. AFŽ ne treba da bude nikakva izolovana feministička organizacija, već sastavni deo Narodnog fronta. Antifašistički Front žena treba učvrstiti u organizacionom pogledu i to na taj način, da se stvaraju što šire masovne organizacije sa čvrstim jezgrima aktivistkinja u odborima. Naime, treba svuda ojačati, i tamo gde ne postoje stvoriti masovne odbore AFŽ-a, od vrha do najmanjeg sela, stvoriti u njima radna jezgra od aktivistkinja koja će biti povezana sa odborima Narodnog fronta. (AFŽ nije organizacija potčinjena NOF-u ali mu pomaže svim sretstvima kojima raspolaze). Ukoliko je u nekoj pokrajini aktivnost žena došla do jačeg izraza i do jačeg učešća u Frontu i tamo treba održati što čvršće organizacije odbora AFŽ-a i sistematski rad sa ženama, jer još uvek u svakoj našoj pokrajini ima veliki broj žena koje se nisu aktivizirale. Politički i prosvetni rad među ženama treba oživeti preko Antifašističkog fronta žena.

2. Pri okružnim odborima AFŽ-a, kao i pri glavnim odborima i pri centralnom odboru, treba okupljati što veći broj žena aktivistkinja antifašistkinja, koje će organizaciono raditi na mobilizaciji žena za razne kampanje i pomagati na taj način narodnoj vlasti u rešavanju mnogih socijalnih i privrednih pitanja. Odbori AFŽ-a, okružni sa glavnim i glavni sa centralnim moraju se čvršće povezivati međusobno kako bismo celu

organizaciju AFŽ-a povezali u jednu jedinstvenu široku masovnu organizaciju. Pri tome izbjegavati svako kruto centralizovanje samoga rada i što više razvijati inicijativu odozdo. Težiti za tim da forme rada budu što raznovrsnije.

3. — Partiske organizacije moraju shvatiti rad među ženama na selu kao jedan od najozbiljnijih puteva za pridobijanje sela. Najraznovrsnije forme rada treba pronaći za okupljanje i aktiviziranje žena na selu..-1

ACKSKJ, CK KPJ, XVII/3.

CK KPJ — CENTRALNIM I POKRAJINSKIM KOMITETIMA

4. maja 1946.

Odlukom Centralnog komiteta Komunističke Partije Jugoslavije od 9. VI 1946. g. ukidaju se vojne komisije pri nacionalnim partiskim rukovodstvima.

Zadatke, koji su bili namenjeni vojnim komisijama — tijesna saradnja partiskih organizacija na terenu sa partiskom organizacijom u vojsci, kao i rad na predvojničkoj obuci — ostvariće nacionalna partiska rukovodstva zajedno sa partiskim rukovodiocem armije čije je sjedište u dotičnoj republici.

Da bi saradnja bila što neposrednija i da bi partiske organizacije na terenu bile u toku svih glavnih zadataka i problema koji se postavljaju i iskrsavaju u vojsci, a za čije je ostvarenje neophodna pomoć u saradnja partiske organizacije na terenu, kao i da bi partiska organizacija i vojski bila upoznata sa svim osnovnim pitanjima i direktivama na terenu, potrebno je da partiski rukovodilac armije održava stalan kontakt sa nacionalnim partiskim rukovodstvom i da se povremeno poziva na sjednice rukovodstva ukoliko nije njegov član. Takođe treba na sličan način obezbediti koordinaciju između okružnih komiteta i partijskog rukovodioca dotične divizije, s tim da bude pozivan ne samo na sve šire sastanke okružnih komiteta, nego po potrebi i na sjednice okružnog komiteta. Ovo povezivanje nije potrebno sprovesti na niže.

Preko dobrovoljnih fiskulturnih društava i organizacija koja treba da obuhvate najšire slojeve naroda, naročito omladinu za aktivan rad na najraznovrsnijim oblicima fiskulturne djelatnosti sprovodiće se i predvojnička obuka naroda za aktivnu pripremu odbrane otadžbine u slučaju potrebe.

Nacionalna rukovodstva preko najaktivnijeg učešća članova partiskih organizacija sa terena i vojske nastojaće da na pogodan način

J Sa završetkom rata postavljalo se pitanje opstanka AFŽ-a kao masovne antifašističke organizacije stvorene u ratu (da M je organizacija potrebna ili je treba ukinuti). Ova shvatanja nisu zvanično iznošena, ali su postojala među aktivistima KPJ. O neophodnosti nastavljanja delatnosti ove organizacije u posleratnoj situaciji ipak nije bilo sumnje u rukovodstvu KPJ. AFŽ je ocenjen kao potreban u obnovi i industrijalizaciji, a naročito u borbi za preobražaj sela. Nastavljao je aktivnost kao kolektivni član Narodnog fronta Jugoslavije. Ovom direktivom CK KPJ je upoznao rukovodstva sa novom ulogom AFŽ-a u posleratnoj situaciji, obavezujući komuniste da rade na okupljanju i aktivizaciji žena.

obezbede rukovodeću ulogu Partije u svim fiskalturnim organizacijama, a naročito u njenim rukovodećim organima unoseći u njih duh patriotizma, radnog poleta i takmičenja.. ²
ACKSKJ, CK KPJ, nesignirano.

CK KPJ — CENTRALNIM I POKRAJINSKIM KOMITETIMA

6. jula 1946.

Partijske organizacije ne posvećuju dovoljnu pažnju sindikatima. Ovo se vidi iz niza činjenica: broj sindikalno organizovanih radnika u mnogim mjestima i granama ne dostiže ni 50% od cjelokupnog broja radnika; sa podizanjem sindikalnog kadra ide vrlo sporo; mnoge sindikalne organizacije nijesu postale nosioci i organizatori udarništva i takmičenja i radne discipline, kao i svestrane brige o radnicima i namještenicima; socijalni sastav partijskog članstva ne zadovoljava; na sindikalni rad u partijskim organizacijama još uvijek se gleda kao na nešto manje važno — sporednije; partijska rukovodstva na svojim sastancima i u izvještajima ne tretiraju u dovoljnoj mjeri sindikalna pitanja.

Da bi se stanje u sindikatima poboljšalo, treba preduzeti sledeće mjere:

1. Treba prestati sa čestim smenjivanjem drugova koji rade po sindikalnoj liniji. Ovo važi kako za partijske rukovodioce odgovorne za rad u sindikatima, tako i za sindikalne funkcionere.

2. Drugove partije, kojima je glavni zadatak rad u sindikatima, treba osloboditi drugih poslova, jer usled preopterećenosti ne stižu ništa solidno da svršavaju.

3. Sve drugove, koji su svršili sindikalne kurseve kod Glavnog odbora Jedinštenih sindikata — ukoliko su raspoređeni na druge dužnosti — treba vratiti na rad u sindikate.

4. Partije — sindikalne funkcionere iz Zemaljskih odbora i Zemaljskih uprava ne treba uzimati i premještati bez saglasnosti Glavnog odbora Jedinštenih sindikata za Jugoslaviju, a niže sindikalne funkcionere bez saglasnosti Zemaljskih odbora i Zemaljskih uprava.

5. Sindikalne funkcionere, koji su zaposleni i pripadaju ćelijama u preduzećima gdje rade, ne treba zaduživati nekim sektorima rada u ćeliji, kako bi mogli da se što više posvete radu kao sindikalni funkcionari u upravama podružnica i saveza.

6. Treba urediti da drugovi, koji su u okružnim komitetima odgovorni za sindikalni rad, budu imenovani od Zemaljskog odbora za svoje instruktore kako bi imali mogućnosti da obilaze, pomažu i kontrolišu sav sindikalni rad na području jednog okruga ne samo kroz part, organizacije već i kroz sindikalne organizacije.. ³

ACKSKJ, CK KPJ, nesignirano.

² Ukidanje vojnih komisija pri nacionalnim partijskim rukovodstvima označavalo je proces centralizacije poslova narodne odbrane u Ministarstvu narodne odbrane FNRJ i Vojnoj komisiji pri CK KPJ. Vojna komisija je pretvorena u Vojni savet s J. B. Titom na čelu. Rukovođenje partijskim organizacijama u JA preuzeo je avgusta 1945. CK KPJ preko Političkog odeljenja (Uprave) Ministarstva narodne odbrane.

³ JSRNJ je povezivao KPJ sa radničkom klasom, naročito u privredi. CK KPJ je skretao interes Sindikatu na usavršavanje organizacije proizvodnje, ali je, polovinom 1945. naglašavao i potrebu vođenja brige o položaju radnika.

13. jula 1946.

18. jula na godišnjicu fašističkog puča u Španiji protiv republikanske vlade organizirati u federalnim centrima najmasovnije demonstracije i mitinge protiv podrške, koju reakcija u svetu daje Franku. Tražiti skidanje Franka, prekid odnosa svih ujedinjenih nacija sa Frankovom Španijom, priznanje republikanske Španske vlade. Slati rezolucije Ujedinjenim nacijama, preko generalnog sekretara Trigve Lija. Povezati sa time akciju protiv toleriranja ostataka fašizma, protiv nepredavanja ratnih zločinaca i izdajnika našoj državi, protiv pomaganja nacističkih i fašističkih tendencija u Njemačkoj i Italiji, a također povezati pitanje Trsta i Julijske krajine. Tražiti da se potpuno uništi agresija i njeni izvori.

Zvanično će akciju sprovesti sindikati, koji će pozvati na saradnju sve druge organizacije. Rukovodite akcijom vi i odredite dobre govornike. Posle neka se mitinzi i demonstracije po gornjim pitanjima produžuju do 15. avgusta. Nastojte da budu što masovnije i da se sa pitanjem Franka što aktivnije povežu sva ostala pitanja borbe protiv imperijalističke reakcije u današnjem svetu...⁴
ACKSKJ, CK KPJ, neignirano.

26. jula 1946.

Pošto su izdvojena preduzeća opštedržavnog značaja ispod republikanskih uprava i stavljena pod upravu Saveznog Ministarstva industrije potrebno je upozoriti partijske organizacije, da ne dozvole, da oslabi partijski i sindikalni rad u tim preduzećima, već da se pojača i pruži svestrana pomoć Upravama preduzeća.

Svuda je skoro opšta pojava, da na funkcijama direktora preduzeća, pa čak i manjih nema radničkog kadra. Tu praksu treba izmjeniti izdizanjem sposobnih radnika na dužnosti direktora preduzeća, kako

Sindikata se zalagao za pojačani političko-vaspitni rad u smislu novog odnosa prema radu i proizvodnji, zaštiti državne imovine i snaženju saveza radništva i seljaštva. Pokretao je masovni pokret takmičenja i udarništva. Država je tretirana kao „opštenarodna“ i, samim tim, nije se smatralo da može doći do sukoba interesa između „radničke države“ i radničke klase. Kvantitet proizvodnje sve je više zasenjivao kvalitet. Sa razrastanjem države i njenih regulativnih funkcija u svim sferama društvenog života i privrede, slabila je neposredna inicijativa radnika. Radnički poverenici su nestali iz preduzeća nakon nacionalizacije. Ustanova proizvodnih savetovanja se gasila ili formalizovala. Stvarni uticaj u preduzeću dobijali su direktor i sekretar partijske organizacije.

* Faktičko odlučivanje pripadalo je CK KPJ, u stvari, užem telu — Politbiro, koji je imao monopol na donošenje najvažnijih odluka: spoljnopolitičkih, organizaciono-partijskih, agitacije i propagande, iz oblasti međunarodnog radničkog pokreta. Prema vlastitoj proceni Politbiro je prepuštao pojedine inicijative masovnim organizacijama ili kolektivnim članovima NFJ. Kampanja protiv Franka i fašizma u Španiji vođena je preko Sindikata. Parole i domašaj akcije određivao je Politbiro CK KPJ.

Jednopartijski sistem je svodio masovne organizacije na svoje transmisije, dajući im samostalnost u specifičnim oblastima izvršavanja direktiva, kampanja, generalne linije Partije, koja je proisticala iz tipa organizacije, njene namene u političkom životu i konkretnih zadataka u okviru opšte partijske politike i zamisli KPJ o tekućim i perspektivnim ciljevima društvenog razvitka.

bi se moglo stručne kadrove (inženjere, tehničare i dr.) postavljati na funkcije tehničkih direktora i druge više tehničke dužnosti. Treba pravilno kombinovati provjeren kadar komunista još nedovoljno stručnih sa kadrom stručnjaka. Sa stručnjacima treba raditi politički i prema njima treba imati takav odnos, koji će uticati, da svi koji su iole poštteni rade svoj posao savjesno. Ne dozvoliti da politički kolebljivi stručnjaci odlaze u tabor nesigurnih. Nesigurne stručnjake, koje je nužno da se koriste, a takvih ima dosta neiskorišćenih, postavljati na takva mjesta i među takve ljude gdje će morati raditi i gdje će biti onemogućeni da sabotiraju. Preduzeti mjere za brzo uzdizanje stručnog kadra putem stručnih večernjih škola.

Zapaženo je, da su se partiji na stručnim i upravnim funkcijama odvojili od partijske organizacije i sindikata. Oni se nedovoljno oslanjaju na part, organizaciju i sindikate u sprovađanju privrednog plana preduzeća. Partijska i sindikalna organizacija moraju biti glavna snaga, koja će obezbjediti uspješno izvršenje proizvodnog plana. Pri tome treba čuvati autoritet direktora i upravnika. Pooštriti budnost part, organizacije i sindikata u borbi protiv sabotaza, koje su dosta česte. Part, organizacije dužne su pružiti obilnu pomoć kod izvođenja reorganizacije trgovine.⁵

ACKSKJ, CK KPJ, nesignirano.

CK KPJ O DALJEM RADU NA IDEOLOŠKOM I POLITIČKOM PODIZANJU KOMUNISTA I RADNIH MASA

21. septembra 1946.

Osnovni nedostaci u našem idejno-političkom radu su sledeći:

1. *Nedovoljna borba za ideološku čistoću i liniju Partije.* Ovaj nedostatak se ispoljava u prvom redu u tome što partijske organizacije ne reaguju na vreme ili čak ne reaguju uopšte na pojave ideološkog i političkog izopačavanja partijske linije. Ukoliko se na takve pojave reagira, obično se to čini u zatvorenom krugu, na apstraktan, kabinetski način. A baš se radi o tome da se na te pojave reagira javno i konkretno, da se ne upada u apstraktne teoretske diskusije, nego da se brane tekovine narodno-oslobodilačke borbe, linija izgradnje i svestranog podizanja zemlje i da se uklone sve one ideološke i političke smetnje, koje ometaju pravilan razvitak u privrednom, političkom i kulturnom životu.

2. *Nedovoljno razvijen ideološki, politički i kulturno-prosvetni rad među radnicima.* Koren ovog nedostatka nalazi se, pre svega, u neshvatanju uloge radničke klase u borbi za izgradnju i svestrano podizanje zemlje, a zatim u neshvatanju uloge sindikalnog pokreta kao najšire organizacije radničke klase i radničkih masa uopšte i kao škola radničke klase i radnih masa uopšte. Skoro čitav agitaciono-propagandni i

⁵ U vreme opšte oskudice mašinskog parka, sirovina i napregnute kampanje za povećanje proizvodnje razvijena je „budnost“ prema svim mogućim saboterima. Pri tome se preuveličavalo, kvalifikujući promašaje iz nediscipline i slučajne kvarove mašina ili poremećaje — usled realnih teškoća ili objektivne situacije — za sabotaže, kojima se pridavao politički značaj i tražila kontrarevolucionarna pozadina. Među tim najvećim procesima protiv sabotaža izdvajaju se suđenja rukovodiocima i šoferima DASP-a (Državnog automobilskog saobraćajnog preduzeća) 1945. i radnicima na železnici, koji su optuženi za sabotažu prilikom transportovanja kamiona dobijenih od Unre iz Italije, odnosno železničarima optuženim za sabotažu saobraćaja.

kulturno-prosvetni rad partije i odgovarajućih partijskih ustanova od-
vija se organizaciono izvan sindikalnog pokreta i sindikati nisu u pot-
rebnoj meri iskorišćeni kao transmisija i kao sabirališta za najširi ma-
sovni, ideološki, politički i kulturno-prosvetni rad.

3. *Zanemarivanje svakodnevnog konkretnog rada na selu.* Rad na selu, ukoliko se i obavlja, nema ni plana ni sistema i većinom se svo-
di na apstraktno, seljacima nerazumljivo, teoretisanje, ili povremene
političke konferencije.

4. *Neplanski rad među inteligencijom.* U radu sa inteligencijom ka-
rakteristično je da se ne vodi računa o tome da inteligencija proširuje
svoj vidik izučavajući dublje baš ona pitanja iz marksizma-lenjinizma
koja će joj omogućiti brže prevaspitanje i uspešniji rad na obavljanju
konkretnih zadataka. U radu sa inteligencijom, kao i inače, nema do-
voljno plana sračunatog na duži period, a baš kod nje je taj plan naj-
potrebniji.

5. *Šablonski rad s članovima partije.* U radu na političkom i ide-
ološkom uzdizanju članova partije postoje, pre svega, krupni organiza-
cioni nedostaci. Taj rad se obično obavlja preko teoretskih sastanka
čelija. Time se čelije pretrpavaju pitanjima koja u njihovom radu kao
osnovnih partijskih organizacija nisu osnovna. ..

Kako treba ukloniti te nedostatke?

1. Treba organizovati i voditi upornu borbu protiv iskrivljivanja
linije naše partije i učenja marksizma-lenjinizma. U toj borbi se mora
strogo voditi računa o tome da u našem javnom životu (kulturnom,
društvenom i političkom) učestvuju desetine hiljada, ne samo ljudi koji
nisu usvojili našu ideologiju, nego i ljudi nama tuđih shvatanja — ali
koji iskreno ulažu napore da stanu na put razvitka nove Jugoslavije i
da se za taj razvitak svesno založe. Bilo bi iz osnova štetno i pogrešno
ako bi Partija u toj borbi udarala na te ljude i ne bi vodila računa da
je njen osnovni zadatak da ih upornim i dugim radom prevaspita i ube-
di, da konstruktivnim radom i kritikom ispravi i njih i mase u koje oni
unose nepravilna shvatanja. U tom smislu, naša kritika treba da je
upravljena i u buduće na okupljanje svih onih pojedinaca i grupa koje
se pozitivno odnose prema novoj Jugoslaviji i koje podupiru njen raz-
vitak. Oštrica partijske kritike treba da je uperena u prvom redu i sko-
ro isključivo protiv onih ljudi koji namerno iskrivljavaju marksizam-le-
njinizam, proturaju svoja izopačenja kao marksizam lenjinizam i zlo-
namerno iskrivljuju i izopačuju liniju Partije, liniju koju Partija spro-
vodi kao inicijator i organizator narodnog jedinstva, jedinstva narodnih
masa, kao inicijator i organizator nove države, nove kulture, nove na-
rodne privrede. Naša kritika, dalje, treba da je uperena protiv onih
ljudi koji površno prilaze pitanjima, koji shvataju sve olako, koji u kul-
turni život unose apolitičnost, zabavnost i bezidejnost, koji svojim ne-
odgovornim prilazima pitanjima uspavljaju mase i smetaju im da
postanu svesne teškoća i da se priuče teškoćama koje pred njima stoje.
To su obično oni ljudi, a često puta i rukovodioci čitavih ustanova i raz-
nih organizacija, koji se nekritički hvališu, naduvaju svoje ili tuđe us-
pehe, drže nekritička i nepromišljena predavanja i ne pristupaju dr-
žavnim, kulturnim i privrednim pitanjima sa svom ozbiljnošću, saves-
nošću, poštenjem i nesebičnošću, vodeći strogo računa o interesima ma-
sa i potrebi da se svestrano podižu. Takvi i njima slični ljudi su često
puta krivi da na videlo ne izbiju baš oni ljudi koji u radu mogu da

služe drugima kao primer, da ne izbiju na videlo baš oni uspesi koji su stvarni i veliki. Naša kritika treba da je živa i konkretna da potstiče na podvige i uklanja ono što je nezdravo i lažno.

2. U odnosu na masovne organizacije, naročito sindikate, idejni, politički i kulturno-prosvetni rad treba postaviti tako da se on odvija kroz same te organizacije, a ne da se unosi spolja u njih...

U ideološkom podizanju partijskog članstva treba izmeniti dosadašnji sistem rada, koji se šablonizirao i postao neplodan za mnoge članove partije. Partijcima treba prilaziti individualno, vodeći računa o njihovom životu i sklonostima. Partije istog i približno istog nivoa treba za ideološki rad izdvojiti i organizovati posebno vodeći računa o tome da se ćelije ne parčaju suviše, nego da ljudi iz iste ćelije ili srodnih i bliskih na terenu ćelija, ako su približno istog nivoa — rade zajedno. Tim drugovima treba dati jačeg druga, makar i iz njihove sredine, koji će rukovoditi radom i biti u stanju da pomogne njihovo ideološko uzdizanje. Takve grupe mogu pristupiti mnogo dubljem i plan-skijem izučavanju pojedinih pitanja (već prema njihovom nivou). Bilo bi, razume se, pogrešno shvatiti da član partije nije obavezan ideološki da radi i da se ideološki uzdiže. Naprotiv, radi se baš o tome da svi partijci budu obuhvaćeni i da se nađu takve organizacione forme ideološkog rada koji će svakom partijcu omogućiti da se uzdiže i osposobiti ga da i sam radi na svom uzdizanju.

Te forme bi uglavnom bile ove:

- a) *Dopisna partijska škola...*
- b) Večernji kursevi...
- v) Kružoci...
- g) Seminari... Temu koja se obrađuje treba solidno pripremiti kako u praktično-političkom, tako i u teoretskom pogledu. Seminari kratko traju i na njih obično dolaze partijci čiji je rad u vezi s temom koja se proučava...

4. Treba naglasiti da su forme rada *večernjih kurseva* i *kružoka* primenljive i za sve one koji nisu članovi partije. Ovo je važno uočiti kada se radi o radnicima i inteligenciji, koje treba masovno podizati ideološki i politički. U tóni masovnom radu veoma je pogodna i važna forma — predavanje s diskusijom, bilo kao jedno predavanje, bilo kao serija predavanja iz nekog pitanja narodno-oslobodilačke borbe ili problema naše države ili marksizma-lenjinizma. Razume se, forme rada sa masama moraju biti elastičnije i isključivo na principu dobrovoljnosti, vodeći pri tom računa da se predavanja i razvijanje diskusije uzme kao osnovni metod rada i da se održi potrebna disciplina i radna atmosfera...⁶

ACKSKJ, CK KPJ, I/1—a—6.

⁶ Svemoćni Agitprop CK KPJ, s Milovanom Đilasom na čelu, formulisao je kulturnu i prosvetnu politiku. On je bio glavni organizator i nosilac ideološko-političkog i teorijskog rada u Partiji. Aparat agitacije i propagande se oslanjao na aktive masovnih organizacija, državne organe u oblasti kulture i prosvete, na štampu. Viša partijska škola pri CK KPJ bila je centralna partijska ustanova za ideološko obrazovanje. Proučavani su teorijski radovi jugoslovenskih rukovodilaca, klasici marksizma, pod kojima se podrazumevao i Staljin, Istorija NOB, i Istorija SKP(b). Ideološki rad je nailazio na najveće prepreke u sredinama gde je bilo dosta nepismenih, polupismenih i slabo obrazovanih komunista.

Jugoslavija je kopirala sovjetski model kulturne politike. Izvori ovog („dobrovoljnog“) kopiranja nalazili su se u poverenju u SSSR, ideologiji proleterskog

28. septembra 1946.

Zaključci druga Rate Dugonjića:

... Ja mislim da ovde mogu da se podvuku tri stvari.

Prvo, kakav treba da bude vaspitni rad u Narodnoj omladini, u SKOJ-u, a kakvi su zadaci u tom pogledu pred našim vodstvom.

O organizaciji Narodne omladine ne mora mnogo da govorim. Osnovno je da moramo da unesemo marksizam i lenjinizam među svu omladinu, da moramo svu omladinu da vezemo i teorijski i praktički

internacionalizma i monolitnosti komunističkog pokreta, niskom teoretskom nivou Partije, nedostatku drukčijeg iskustva, težnji da se prevaziđe zaostalost; prisutna je i želja da se što više sazna od SSSR-a. SSSR je bio ideal kojem se težilo i u oblasti kulturnog stvaralaštva i kulturne politike. Posebna uloga u širenju kulturnog uticaja iz SSSR-a pripala je Društvu za kulturnu saradnju Jugoslavija — SSSR, koje je obrazovano januara 1945. godine. Na čelu društva nalazio se R. Čolaković. Društvo za kulturnu saradnju Srbije — SSSR od novembra 1945. do sredine 1949. održalo je 864 predavanja o Sovjetskom Savezu. Lj. Dimić navodi da je Društvo organizovalo 145 akademija, proslava i komemoracija, povodom značajnih datuma, godišnjica i jubileja sovjetske države, partije, institucija, kulturnih radnika i stvaralaca, 38 večeri sovjetske i ruske muzike, 31 književno veče, 346 predstava sovjetskih filmova, 67 izložbi, 106 raznih drugih priredaba, 64 uvodna predavanja. Stampa i časopisi gotovo redovno na svojim stranicama donose književne i teoretske priloge sovjetskih autora. Sovjetski kulturni uticaj širio se i preko časopisa „Jugoslavija—SSSR“. Samo u Srbiji je sa ruskog prevedeno i objavljeno 912 knjiga u tiražu 17,850.000 primeraka, što je činilo 85% svih prevoda i 1/3 svih objavljenih naslova izdavačkih preduzeća u Srbiji. Dela Lenjina štampana su u tiražu od 1,433.000 primeraka, a Staljina u 1,377.000 primeraka. *Istorija SKP/b/* imala je sedam izdanja u tiražu od 360.000 primeraka. Ideološka zavisnost kulturne politike Jugoslavije od SSSR-a bila je više nego izrazita. Tome je doprinosila ekspanzija sovjetskog filma, pozorišnih komada, komentara štampe, školovanje kadrova u SSSR-u, izložbi. (Lj. Dimić, *Sovjetski kulturni uticaj u Srbiji 1945—1950*, JIC/1—2/ 1987, 158—167)

Sovjetski teoretičar Leonid Timofijev je uveliko prisutan u jugoslovenskoj književnoj publicistici. Timofijev je glorifikovao „novi umetnički metod — socijalistički realizam“. Prema Timofijevu „Nov oslobođeni čovek socijalističkog društva nastupa pre svega kao borac, kao graditelj novoga života. U toj borbi /pokazuju se najbolje crte ljudskog karaktera. Čovek istupa kao junak, oduševljen u svome radu najvećim idealima kojih je ikada bilo u istoriji čovečanstva.“ Idejnost i tendencioznost, prema M. Rozentalu, nisu protivurečili zakonima umetnosti već se pojavljuju kao njen osnovni zakon. Književna periodika posvetila je veliki značaj odlukama CK SKP/b/ o časopisima „Zvezda“ i „Lenjingrad“ i napadima na Žoščenka i Ahmatovu, koji su bili smetnja „visokoj idejnosti i partijnosti“. Kritikovana je /A. Fadejev/ teza „umetnost radi umetnosti“ kao zapadnjačka, koja teži da zavede snage ruskog naroda s puta društvenog preobražaja, svojom „bezidejnošću“ i „apolitičnošću“. U takvoj atmosferi održan je krajem 1946. Prvi kongres književnika Jugoslavije. U svom referatu „O našoj književnosti, njenom položaju i njenim zadacima danas“ Radovan Zogović je slavio novu društvenu stvarnost, napadao larpurlartiste, „formaliste“, „dekadente“. Izražavao je nezadovoljstvo zbog zaostajanja književnosti za savremenom jugoslovenskom stvarnošću. Književnost je dugovala lik seljaka iz rata; ona treba da objasni „nastanak heroja“, naslika osvajače i lik izdajnika — reakcionara. Književnost treba „i da pretiče današnjicu, koračajući na čelu naroda, zavirujući u budućnost, pokazujući narodu put njegova razvitka“. R. Peković navodi da „Zogović afirmiše niz bitnih postavki doktrine socijalističkog realizma, ali istovremeno vodi računa o specifičnosti domaće situacije. Kada, na primer, govori o književnoj tradiciji, umesto pripadnika pokreta socijalne literature on kao uzore ističe Njegoša, Prešena, S. Markovića, Zmaja, Mažuranića, Jakišića i Cankara. Bliskost sa Sovjetskim Savezom u njegovom referatu naglašava se kroz ideju slovenstva, ratno savezništvo i veliki udeo ove zemlje u pobedi nad fašizmom; umesto Glatkova, Fadejeva, Ostrovskog on ističe kao uzore Puškina, Njekrasova, Gorkog i Majakovskog.“ (R. Peković, *Ni rat ni mir, Panorama književnih polemika 1945—1965*, Beograd, 1986, 29—30)

uz najnaprednije učenike. Mi danas imamo široko polje rada. U našim školama počeo je da se predaje marksizam. Svaki posao koji mi vršimo, politička agitacija koju vršimo, zidne novine koje pišemo, primedbe koje dajemo, sve je to na toj liniji, i sve to mora da bude na toj liniji. Mi moramo da se borimo protiv unošenja apolitičnosti u Narodnu omladinu, u razne manifestacije njenog života, pa makar to bile primedbe, zabave ili fiskultura.

. . . SKOJ treba da bude takva organizacija koja će po svojoj metodi vaspitanja i u svojim radnim metodama da vaspita ljude koji će da uđu u Partiju i koja će praktičnim radom i zadacima dopunjavati ono teorijsko učenje koje treba da damo mladim komunistima. Mi tu možemo da uradimo više nego što radimo u Narodnoj omladini. Ja mislim da mnoge stvari tu možemo više da uradimo. U SKOJ-u treba da damo izvesne stvari koje će članove SKOJ-a da približe ne samo ideološki uz našu Partiju, nego koje će da ga uvedu i unapred sprema za Partiju.

. . . Danas partijska organizacija ima mnogo formi vaspitanja svojih članova. Ima forme vaspitanja i drugih ljudi koji nisu članovi Komunističke partije, ali su joj bliski. Postoje dopisne škole, kursevi, kružoci, seminari. Mi treba da nastojimo da članove SKOJ-a uvučemo u mnoge od tih formi, u rad kurseva, kružoka, gde mogu, zajedno s partijskim članstvom i drugim ljudima koji su bliski Partiji, da rade i uče.

Drugo, pitanje sastanka članova SKOJ-a. Ti sastanci po svojoj suštini moraju da budu sastanci elitne organizacije koja svu ostalu omladinu treba da vodi napred. Na tim sastancima treba postavljati izvesne partijske direktive kao partijske, izvesna tumačenja o Partiji i njenom putu, njenoj istoriji, izvesna pitanja koja mi nećemo postavljati pred šire mase i koja šire mase i Narodna omladina ne mogu niti da razumeju. S druge strane, treba u vaspitnom radu razvijati kod skojevaca lik komuniste. Treba da se razvijaju karakterne i moralne osobine kod ljudi da oni mogu da postanu komunisti. Takvi treba da budu radni sastanci naših skojevaca. A mi ćemo uvek naći mnogo materijala u praktičnom radu, ličnom životu, ponašanju naših skojevaca, u poslovima i zadacima koje oni izvršavaju ili treba da izvršavaju.

Treće, to je pitanje naših rukovodilaca. Mi smo došli u takvu fazu da će naša rukovodstva morati izvesne drugove da udalje iz rukovodstva, ne zato što ne znaju, nego zato što neće da znaju i neće da uče. To je jedna teška pojava o kojoj su mnogi drugovi govorili. Mnogi naši rukovodioci neće da uče i ne mogu da se razvijaju dalje kao komunisti. Treba jednom odlučno raskinuti s tim da se nema vremena za to. Dužnost je naša da s ovog savetovanja odemo s tim da najstrože kontrolišemo kako uči svaki čovek, na koji način mu se može pomoći, je li dosta u tom pogledu učinjeno. Mi ćemo morati da kažnjavamo ne samo one koji ne uče, nego i one koji im ne pomažu. .⁷

Izvori za istoriju SKJ, Kongresi, konferencije i sednice centralnih organa SKOJ-a 1941—1948, Beograd, 1984, 283—288.

⁷ SKOJ se preko USAOJ-a borio protiv uticaja crkvi i drugih konzervativnih snaga na omladinu. Sveštenici su u Sloveniji 1945. stvarali „Marijine kongregacije“; hrišćanski socijalisti su pokušali da stvore „rascjep među omladinom“. Omladina je u „Marijine kongregacije“ okupljana preko kulturno-prosvetnog rada. Crkva je najviše uspevala u onim krajevima gde je narod bio tradicionalno pobožan. Na izborima za Ustavotvornu skupštinu sveštenici su vodili narod iz crkve na glasanje, pri čemu je bilo slučajeva da je pop stavljao javno kuglicu u kutiju Narodnog fronta, a vernici u „kutiju bez

3. aprila 1947.

Na osnovu Odluke CK KPJ po organizacionim pitanjima od 3. jula 1945. godine formirana su org-instruktorska odeljenja pri centralnim, pokrajinskim, oblasnim i okružnim komitetima, kao i pri mjesnim komitetima u sjedištima pojedinih narodnih republika. Istom odlukom određeni su osnovni zadaci org-instruktorskih odeljenja.

Stvaranje org-instruktorskih odeljenja uslovljeno je razvitkom i brojnim porastom svih naših partiskih organizacija, neophodnom potrebom da se partisko-organizacionom radu posveti još veća pažnja u periodu izgradnje naše države i borbe za uspješno ovladavanje privrednim i drugim problemima, kao i potrebom uvođenja partijske administracije u vezi izdavanja članskih knjižica...

Članovi org-instruktorskog odeljenja isključivo su partijski radnici i ne mogu biti zaposleni u drugim ustanovama, sa izuzetkom jednog druga iz državne kontrolne komisije. Ukoliko je predsednik kontrolne komisije član politbira CK, odnosno PK, onda u org-instruktorsko odeljenje treba da uđe sekretar ili neki drugi član komisije, koji po svojim sposobnostima i funkciji najbolje odgovara za ovaj rad. Da bi se

liste". Rukovodstvo SKOJ-a je upozoravalo da ne treba otići u drugu krajnost: „omladinski avangardizam“ (ispoljen u Sloveniji). Avgusta 1945. CK SKOJ-a se zalagao za borbu protiv šovinizma, za bratstvo i jedinstvo, što je naročito bilo karakteristično u Vojvodini. Mađarski kler je nastojao da odvoji mađarsku omladinu od omladinskog pokreta. Slično je radila „reakcija ostalih nacionalnih manjina“. U Bosni i Hercegovini omladinska organizacija se suočavala sa jakim ostacima zaostalih neprijateljskih grupa u šumama (pominje se 10.000 četnika i ustaša). No omladinska organizacija je u svojim redovima okupljala, i to u radnim brigadama, 80.000 omladinaca. Upozoravano je na delatnost reakcionarne organizacije „Mladi muslimani“. Rad u Crnoj Gori ometao je velika nemaština. Sa prelaskom na socijalističku izgradnju SKOJ i USAOJ, odnosno NOJ pristupili su popularizaciji besplatnog rada, naročito u srednjim školama i preduzećima. Kritikovane su (1945) tendencije da se SKOJ svede samo na vaspitnu organizaciju. Tražilo se suzbijanje sektaštva u odnosu na „križarsku“ omladinu. U vojsci se radilo na tome da svaki „mladi borac“ bude član SKOJ-a. Polazilo se od toga da je SKOJ „masovna organizacija komunističke omladine“ i da u njoj treba da se nađu svi omladinci koji su se osećali vezani za Komunističku partiju i bili spremni da rade na sprovođenju njene linije. U vojsci su kritikovane dve oprečne tendencije: jedna da se svi borci upisuju u SKOJ i druga sektaška.

Pretvaranje USAOJ-a u Narodnu omladinu Jugoslavije (NOJ) izvršeno je na Trećem kongresu, održanom u Zagrebu, maja 1946. Rukovodstvo SKOJ-a pripremalo se za predstojeći Kongres uključivanjem omladine u izgradnju zemlje, pružanjem veće pomoći narodnoj vlasti, isticanjem aktivne uloge SSSR-a u očuvanju mira, osuđivanju „potpaljivača rata“. Kongres je imao, pored radnih perspektiva, da omladini da i perspektivu ličnog života. Posebnu pažnju je trebalo posvetiti „individualnom razvitku omladine“. Kongres je, inače, predviđen za decembar 1945, a pominjao se i januar 1946. Smatralo se da Kongres treba da ima radni, ali i manifestacioni značaj. Po jednom predlogu kongres je trebalo držati između dana izbora i saziva Konstituanate, te ga i pripremiti u mobilizaciji za izbore (Rato Dugonjić).

Na savetovanju je saopšteno da je Sekretarijat Centralnog veća Saveza sindikata predložio Ministarstvu saobraćaja Vlade FNRJ da se „Omladinska pruga“ produži do Sarajeva, o čemu je govorio i maršal Tito na mitingu održanom na „Omladinskoj pruzi“. Ovaj novi zadatak ocenjen je kao „ogroman moralno-politički i organizacioni kapital“, pre svega sa stanovišta vaspitanja omladine. Savetovanje je završeno sa uverenjem da je SKOJ na putu, koji je prevaleo „prema našem cilju, prema socijalizmu“, već daleko zakoračio. „Aii još smo daleko. Treba da izvršimo vrlo teške, vrlo velike borbe, napore i žrtve da na koncu pobedimo. Zato, drugovi komunisti, ne treba da se uspravamo.“

imao potpuni uvid u rad državnih organa i privrednih ustanova, kao i masovnih organizacija, a takođe da bi se mogla pružati što efikasnija pomoć tim ustanovama i organizacijama, potrebno je da org-instruktorsko odeljenje privuče na rad i upotrebi kao instruktore najbolje komuniste iz državnog i privrednog aparata, kao i sindikalnih i drugih masovnih organizacija. Org-instruktorsko odeljenje će u svom radu, a naročito prilikom obilaska partijskih organizacija, upotrebljavati ove drugove kao instruktore, naročito po pitanjima koja su vezana sa problemima ustanova i organizacijama u kojima dotični drugovi rade. Org-instruktorsko odeljenje treba takođe da angažuje za instruktorski posao i pojedine jače drugove koji rade u kadrovskom odeljenju i odeljenju za agitaciju i propagandu. . .

Jedan od najozbiljnijih nedostataka u dosadašnjem radu org-instruktorskih odeljenja jeste, što su se ona skoro u većini slučajeva ograničila na praćenje i pružanje pomoći po pitanjima unutarpartijskog života (primanje u članstvo, organizacioni rad ćelija, rad biroa, ćelija, komiteta itd., rad sa kandidatima, rad na sređivanju partijskih dokumenata, izdavanju knjižica, sređivanju statistike itd.), dok su se manje interesovala i udubljivala u goruće političke i privredne probleme, koje su imale da savladaju partijske organizacije i narodna vlast. Taj krupan nedostatak moraju org-instruktorska odeljenja otkloniti što prije iz svoje prakse. !Ne postoji neki „opštepoltički rad" koji bi bio odvojen od organizacionog, niti neki „čisto" organizacioni koji nema veze sa političkim radom. Čvrstina i sposobnost partijskih organizacija ogleda se u tome sa kakvim one uspjehom rešavaju svakodnevne operativne zadatke političkog, privrednog, i organizacionog karaktera. Slika rada jedne fabričke partijske organizacije vidi se kroz rad preduzeća, slika rada jedne seoske partijske organizacije vidi se kroz rad na otkupu žitarica, izvođenju setvenog plana itd. U današnjem periodu, kada se u centru pažnje naše Partije nalaze privredna pitanja, kada prelazimo na plansku privredu, na Petogodišnji plan, kada naša Partija čini krajnje napore da milionskim masama objasni sve političke i privredne mjere, koje su sračunate na to da mobilišu mase za ostvarenje velikog plana industrijalizacije i elektrifikacije naše zemlje, org-instruktorska odeljenja imaće da izvrše važan zadatak u pružanju svestrane pomoći partijskim komitetima i organizacijama, kako u pogledu pravilnog sprovođenja partijske linije i koordiniranja rada svih sektora, tako i u pogledu provjeravanja izvršenja zadataka. . .

Svaki komunista i svaka partijska organizacija moraju imati pred očima privredne zadatke — povećanje produktivnosti, poboljšanje kvaliteta produkcije, tačno izvršenje plana, poboljšanje administracije, zavođenje tačne evidencije itd. i kroz borbu za ostvarenje tih zadataka mobilisati i vaspitavati vanpartijske mase. . .

Postoji više izvora za organizovanje informativne službe: redovni partijski pismeni izvještaji, izvještaji po pojedinim aktuelnim pitanjima, zapisnici sa sjednica komiteta, plenuma i raznih partijskih savjetovanja — bilo po jednom ili više pitanja, pismeni izveštaji agit-propoya o stanju agitacije i propagande, odluke raznih masovnih, političkih i društvenih organizacija, pismene direktive partijskih komiteta organizacijama na dolje, pismene izjave partijskih funkcionera ili državnih funkcionera o stanju i zapažanjima na terenu, zatim izvještaji UDB, izvještaji kontrolnih komisija i okružnih inspektora, izvještaji sindikalnih foruma o opštem stanju i pojedinim problemima, razne pojedinač-

ne pismene dostave i primjedbe na rad bilo čitave organizacije ili pojedinih komiteta itd. kao i cjelokupna štampa. Najglavniji izvor za informativnu službu org-instruktorskih odeljenja moraju biti pismeni i usmeni izvještaji, koje će podnositi članovi odeljenja i instruktori na osnovu obilazaka partijskih komiteta i organizacija sve do ćelija i ćelijskih odeljenja.. ,⁸

ACKSKJ, CK KPJ, nesignirano.

CENTRALNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
„AGIT-PROP”

17. juna 1947.

Da bi se obezbedilo ostvarenje zadataka koji se u današnjim prilikama postavljaju pred naše visoke škole i pred našu nauku, potrebno je da naši partijski forumi revidiraju svoj odnos prema onim naučnicima i nastavnicima visokih škola i univerziteta koji stoje na pozicijama marksizma-lenjinizma.

Nama ne može biti svejedno kakve kadrove ćemo dobivati sa naših univerziteta; nama su potrebni kadrovi koji će ujedno biti i visokokvalifikovani i predani socijalističkoj izgradnji zemlje. Vaspitavati takve kadrove mogu najbolje ljudi koji raspolažu ukazanim svojstvima.

Upravo u tom pogledu stvari nimalo ne stoje na zavidnoj visini.

Procenat komunista među našim naučnicima i nastavnicima visokih škola minimalan je.

Ukoliko na univerzitetima, na visokim školama, u akademijama nauka i sličnim ustanovama ima ljudi koji stoje na stanovištu marksizma-lenjinizma, oni su praktički lišeni mogućnosti da se naučno usavršavaju, da umnožavaju svoje stručno znanje u svrhu postizavanja što većih uspeha na vaspitanju naraštaja. Oni su mahom preopterećeni sa bezbroj drugih poslova, zaduženi po sindikalnoj, po frontovskoj liniji, rade u svakojakim kulturno-prosvetnim i drugim društvima. Dok oni tako rade po svim linijama, u predavaonice dolaze nespremni, o njima se često zna da su loši i površni predavači stručnih disciplina, da se

⁸ Projekt o organizacionim pitanjima KPJ usvojen je jula 1945. KPJ nije reorganizovana, već prilagođena novoj situaciji u kojoj je trebalo rukovoditi celokupnim društvom u oslobođenoj državi. Aparat CK KPJ se sastojao od Organizaciono-instruktorskog odeljenja, Odeljenja za kadrove, Odeljenja za agitaciju i propagandu i devet komisija savetodavnog karaktera (internih tela CK KPJ); vojne, spoljnopolitičke, sindikalne, za izgradnju narodne vlasti, socijalnu politiku, ekonomsku politiku, škole, za žene i kontrolne komisije. Sa prelaskom na plansku privredu aparat CK KPJ je težište rada stavio na privredna pitanja. Od komunista se tražilo da osviču i ležu misleći na izvršenje planskih zadataka. Industrijalizacija je zaoštravala problem informativne službe, evidencije i statistiku članstva i poslova.

Partija je bila vladajuća snaga društva, ali kao posebna organizacija nije iskazivana u strukturi Narodnog fronta. Nije spomenuta ni u Ustavu FNRJ, iako je bila jedini politički pokretač akcija i posedovala neviđenu koncentraciju moći u svojim rukama (u državnom aparatu, vojsci, Ozni, u privredi, masovnim organizacijama). Izražavajući se kroz Narodni front, a i zbog spoljnopolitičkih razloga u vreme međunarodnog priznanja revolucionarnih promena, KPJ se nije javno iskazivala u svakodnevnom političkom životu i radu. Osnivački kongres KP Srbije održan je bez publiciteta. Maršal Tito se nije javno pojavljivao kao generalni sekretar KPJ. Ona je faktički imala svu moć, ali sa nekom vrstom — kako kažu politikolozi — „prikrivene” rukovodeće uloge. Elementi konspiracije ogledali su se u statusu članova i u oblasti unutarpartijskog života KPJ.

prema svom predmetu odnose kao prema nečem sporednom. Pri tome se često radi o ljudima koji imaju sve preduslove da se razviju u ozbiljne naučne radnike.

Ovakav stav prema naučnicima i nastavnicima, partijcima ili bliskim partiji, urodio je dosta negativnim posledicama.

Naučni rad drže u rukama ljudi koji često stoje po strani od aktivne borbe za socijalističku izgradnju u našoj zemlji, koji često nisu frontovci i čak su neprijateljski raspoloženi prema novoj vlasti u Jugoslaviji. Oni dolaze na predavanja spremni. Oni rukovode naučnim društvima, rade u naučnim institutima, održavaju redovno kolokvije sa studentima itd. Oni svim sredstvima nastoje da sebi stvore naučni autoritet, zloupotrebljavajući ponekad u borbi protiv marksizma-lenjinizma, bilo u uvijenoj, bilo u otvorenoj formi.

Suvišno je dokazivati da ovakva praksa krije u sebi mnoge opasnosti po razvitak naše nauke i po stvar vaspitavanja novih visokokvalifikovanih kadrova. Uskim postavljanjem tog pitanja pušta se iz vida činjenica da jedan stručno i politički spreman nastavnik, vaspitavajući novu generaciju narodnih specijalista, doprinosi izgradnji naše zemlje mnogo više nego obavljajući svakojake sporedne poslove u masovnim organizacijama, koji bi sasvim lako mogli biti povereni ljudima manje kvalifikacije.

U svrhu otklanjanja tih anomalija, potrebno je:

a) savjesno voditi evidenciju o naučnoj kvalifikaciji i perspektivama razvitka pojedinih naučnih radnika — članova i kandidata partije;

b) naučnim radnicima sa nesumnjivom perspektivom razvitka odrediti rad na rešavanju naučnih problema i na stručnom usavršavanju kao *glavnu partisku obavezu*;

c) naučne radnike sa nesumnjivom perspektivom razvitka osloboditi svih funkcija u sindikatima i drugim masovnim organizacijama, njihove organizacijske obaveze prema partiji svesti na onu meru koja je neophodno potrebna radi njihovog vlastitog političkog uzdizanja; u pojedinim slučajevima ostaviti obavezanim samo pohađanje sastanaka partijske ćelije u koju su uključeni;

d) posvetiti što veću pažnju snabdevanju naučnih radnika literaturom koja im je potrebna za njihov rad;

e) pratiti njihov naučni rad, davati sugestije u pogledu razrađivanja pojedinih problema, ukazivati na zadatke na pojedinim područjima jugoslovenskog naučnog života.⁹

Za Agit-prop CK KPJ
Milovan Đilas

ACKSKJ, CK KPJ, Vili, II/1-0-8.

⁹ Kao najteži problem na univerzitetima se javljao, bar prema onovremenom rangiranju, ideološka nemoć da se pojedine grupe na fakultetima popune kadrovski — marksistima, ukoliko je nova vlast želela da se stvarno predaje nauka, a ne „idealistički falsifikati“. Sovjetska pomoć se najpre očekivala u vidu nastavnika i lektora koji bi držali nastavu u oblasti biologije, istorije, filozofije, ali i u organizaciji rada na univerzitetima. Navodilo se da bi profesori i cela intelektualna javnost sa zadovoljstvom dočekala sovjetske stručnjake, uključujući i sav narod, isključujući jedino „krajnju reakciju“. Naglašavalo se takođe da bi dobrodošli čak i „tabaci“, koji su se izdavali za studente sovjetskih univerziteta. Polazeći od tog da je Jugoslavija „slovenska zemlja“, političko-ideološki faktori su smatrali da bi dolazak sovjetskih nastavnika prošao bez političkih problema.

Smatralo se neophodnim da se jedan broj studenata pošalje u SSSR. Slanje studenata u SSSR nije samo shvaćeno kao olakšavanje vlastitih prilika već

2) Ne vrši se dovoljna politička priprema za odlazak omladine na prugu, brigade dolaze malobrojnije i sa slabom fizičkom kondicijom. Ne objašnjava se dovoljno potreba pohađanja kurseva na pruzi, osjeća

i kao „osveženje svoje intelegencije“. Od SSSR se očekivala pomoć ne samo u nastavnom kadru, već i u udžbenicima i stručnoj literaturi, gradnji naučnih zavoda i instituta. Deo fizičara sa Pavlom Savićem na čelu radio je 1946. u Moskvi, proučavajući tehničku stranu osnivanja Fizičkog instituta u Jugoslaviji, uz pomoć akademika Kapice i njegovog zamenika profesora Šalnikova. Savić je iz Moskve požurivao da se narudžbine za ovaj institut uključe u opšti plan Akademije nauka SSSR-a, potpisujući projekt zajedno sa akademikom Kapicom, koji je bio dostavljen maršalu Titu.

Računalo se da će sovjetska vlada dati odobrenje za specijalizaciju jednog broja jugoslovenskih stručnjaka u institutima SSSR-a. Ova orijentacija je nastavljena do 1948. godine, mada je bilo više nego teško probiti formalne barijere u SSSR-u u dva pravca: da jugoslovenski stručnjaci dođu u njihove naučne laboratorije i institute, a na drugoj strani da se sovjetski eksperti nađu u jugoslovenskim naučnim i pedagoškim ustanovama. Pavle Savić je javljao iz Moskve da je iluzorno očekivati da sovjetski astronomi dođu u Jugoslaviju, jer oni i sami u njima oskudevaju. Svestan sovjetske pozicije i svoje usamljenosti Savić je pisao da je u SSSR-u „stranac“. U politici SSSR-a zapažao se jedan vid izolacionizma, odnosno zatvaranja prema spoljnom svetu, naročito u oblasti prirodnih i tehničkih nauka, od neophodnog značaja za razvoj SSSR-a. Ovo zatvaranje nije mimoilazilo ni Jugoslaviju i druge zemlje tzv. narodne demokratije.

Temeljna reorganizacija visokog školstva je vezivana za neke kadrovske i materijalne pretpostavke, odnosno savladivanje „osnovnih teškoća“ pod kojima se podrazumeva: 1. „izbacivanje“ izvesnog broja kadrova; 2. zadovoljenje privrede u stručnjacima; 3. izgradnja novog nastavnog kadra; 4. podizanje dovoljno učionica i laboratorija; 5. osiguranje punog studijskog rada u domovima.

Broj nastavnika (redovnih i vanrednih profesora, docenata, predavača, honorarnih predavača) i asistenata na Beogradskom univerzitetu naglo se uvećavao. Od aprila 1947. do juna 1948. postavljeno je 165 nastavnika i 71 asistent, tako da je na Beogradskom univerzitetu 1948. radilo 427 nastavnika i 247 asistenata. S obzirom na broj studenata (23.814) na jednog nastavnika je prosečno dolazilo 55 studenata, a na jednog asistenta 96 studenata.

Partijska organizacija je određivala stav po pitanju izbora svakog kandidata, koji su klasifikovani na pouzdane, kolebljive i neprijatelje. Takva podela izvođena je prema odnosu političkih snaga u fakultetskim savetima. Prema jednom opštem izvoru, „reakcionarni elementi“ u fakultetskim savetima su težili da dolazak na univerzitet omoguće ljudima njima bliskim, bilo po političkom opredeljenju ili rodbinskim vezama. Kandidati izabrani na fakultetskim savetima „iznošeni“ su na Univerzitetski savet, gde se preko rektora uticalo na izbor nastavnosti osoblja. Komitet za visoke škole Srbije činio je drugu stepenicu provere stručnosti kandidata i njihove političke orijentacije. Komitet je odbijao da potvrdi one kandidate koji su bili „nepogodni“ za nastavnike ili asistente na Univerzitetu. Do kraja 1947. Komitet je sve kandidate, sa prikupljenim podacima o njima i svojim mišljenjem, dostavljao poslednjoj instanci — Kadrovskoj upravi CK KP Srbije koja je definitivno odlučivala o potvrđivanju. Prilikom kadrovske obnove univerziteta došlo je do čišćenja ovih ustanova od saradnika fašizma i kolaboracionista. Godine 1947. počelo je izbacivanje sa univerziteta profesora koji su ograšeni kao konzervativni, nosioci nenaučnih pogleda, ideološki nepodobni, što je dovelo do gubitka jednog dela izvanrednih stručnih kadrova u oblasti medicine i drugih nauka.

Analize iz onog vremena podvlače da je borba za politički uticaj na sednicama fakultetskih saveta po pitanju sprovođenja radnih odluka bita prilično razvijena, nasuprot ideološkoj borbi, kao vidu borbe za napredna naučna shvatanja u nastavi, za koju se kaže da se nalazi na samom početku. Konstatovalo se da je nastava na Univerzitetu još uvek bila u znatnoj meri opterećena starijima shvatanjima, zapravo da nosi idealističko obeležje, sa izuzetkom nekoliko marksistički orijentisanih nastavnika. Težnja ka naprednijem tumačenju nauke (u smislu usvajanja dijalektičkog materijalizma) manifestovala se kod jednog dela na-

se izvjesna prećutna prinuda u odašiljanju na prugu i pojedini mjesni odbori šalju pozive omladincima i prijete im kaznama, ako se ne bi odazvali.

Treba hitno preduzeti mjere i otkloniti pomenute nedostatke. Partijska rukovodstva na terenu treba da čvršće uzmu stvar u ruke, koje se tiču odašiljanja omladine na prugu.

ACKSKJ, CK KPJ, nesignirano.

ODLUKA CENTRALNOG KOMITETA KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE IPO ORGANIZACIONIM PITANJIMA

10. januara 1948.

1) Da bi nacionalna rukovodstva mogla što operativnije i uspješnije rešavati tekuća partijsko-organizaciona, politička, privredna i ostala

stavnika u „okretanju" prema sovjetskoj literaturi, naročito na Ekonomskom, Pravnom, Poljoprivredno-šumarskom fakultetu, i na nekim grupama Filozofskog i Prirodno-matematičkog fakulteta. Navođeni su primeri profesora „koji se nisu ustručavali da traže pomoć od 'naprednih nastavnika', pa i od svojih asistenata, za objašnjenje pojedinih 'principijelnih' pitanja primene dijalektičkog materijalizma u nauci". No, kod izvesnog broja mladih nastavnika i asistenata zapažano je takođe uzdržavanje od zaoštavanja borbe, uglavnom zbog osećanja zavisnosti od šefova katedri.

Nastava je izlagana kritičkim opservacijama, koje se mogu svesti na jedan zajednički imenitelj: da zaostaje za razvojem nauke. Među uzrocima su se navodili sledeći momenti: višegodišnja nepovezanost sa svetskom naukom usled ratnih prilika i znatnih teškoća oko nabavke strane naučne literature posle oslobođenja, kao objektivna uslovljenost; ali kao glavni uzrok zaostalosti isticala se „naučna i stručna zaparloženost starih nastavnih kadrova", koji su se teško oslobađali starih shvatanja. Zatim se nabralo da nastavu na univerzitetu još karakteriše verbalizam; da je odnos teorije i prakse u nastavi „nepravilno postavljen", jer su praktične i laboratorijske vežbe u odnosu na teoriju zapostavljene.

Problem udžbenika i osnovne priručne literature isticao se kao jedan od glavnih ideoloških problema univerziteta u posleratnoj fazi razvitka. O toj strani brinuli su Agitprop CK KPJ i agitpropovi republika. Pri CK KPJ postojala je pedagoška komisija koja se bavila pitanjem nastavnog plana i programa, kao i udžbenicima. Pri Komitetu za visoke škole predstojalo je obrazovanje specijalne komisije sa ciljem da organizuje diskusije o udžbenicima pripremljenim za štampu, kako sa stručnog, tako i sa ideološkog stanovišta. Neposredno po oslobođenju smatralo se da su upotrebljivi samo udžbenici iz matematike, fizike, hernije, za razliku od udžbenika istorije (nacionalne i opšte), književnosti, biologije, psihologije, koji su ocenjivani kao neupotrebljivi na univerzitetu i srednjim školama. Za gimnazije i stručne škole izdavali su se novi udžbenici rađeni uglavnom po sovjetskim udžbenicima. Doslovno su prevedeni udžbenici opšte istorije Jefimova, Kosminskog i drugih, koji su preporučivani kao priručnici. Najveći problem javljao se u vezi sa nacionalnom istorijom koja se 1944. nije ni izučavala u školama na oslobođenim teritorijama, jer nije bilo prihvatljivih udžbenika. Prilikom izrade programa za nacionalnu istoriju i istoriju književnosti ukazivano je na značaj „nacionalnog problema". Svaka federalna jedinica — republika, imala je da izradi program za nacionalnu istoriju, koji bi zatim „išao" na odobrenje. Planiralo se da se preko časopisa organizuje diskusija o problemima istorije u cilju da se raščiste problemi i istorija oslobodi, kako se govorilo, od „falsifikata".

U nastavi su korišćeni sovjetski udžbenici iz oblasti pedagogije, psihologije, teorije književnosti, istorije filozofije. Jugoslovenski psiholozi napisali su udžbenik psihologije po udžbeniku Kornjilova. Izdavane su serije pedagoških brošura, mahom prevoda sa ruskog, zatim popularnih radova iz oblasti političke ekonomije. Za pravne fakultete prevedena su dela sovjetskih pravnika: udžbenik Golunskog i Strogovića *Teorija države i prava*, *Teorija države i prava* Denisova, udžbenici iz opšte istorije države i prava, studije iz oblasti međunarodnog i krivičnog prava, rad A. J. Višinog o dokaznom postupku, itd. (B. Petranović, *Univerzitet i ideologija*)

pitanja iz oblasti državne uprave, Centralni komitet Komunističke Partije Jugoslavije doneo je odluku, da se iz sastava Politbiroa nacionalnih CK-a, odnosno PK-a, organizuje Sekretarijat od 3—5 drugova.

2) Obzirom na sve veće zadatke koji se pred Partijom postavljaju, dosadanja organizaciona forma nekih odeljenja CK-a, odnosno PK-a, postaje suviše uska i pretstavlja smetnju za što operativnije izvršavanje zadataka koje pred odeljenja postavlja Centralni komitet. Zbog toga je CK KPJ doneo odluku, da se odeljenja reorganizuju u uprave, i to: Org-instruktorsko odeljenje u Organizaciono-instruktorsku upravu, Kadrovsko odeljenje u Upravu za kadrove i Odeljenje agitacije i propagande u Upravu propagande i agitacije.

3) Da bi se rad Kontrolne partijske komisije obavljao što ekspeditivnije, potpunije i pravilnije, odlukom CK KPJ formiraju se Kontrolne komisije pri nacionalnim partijskim rukovodstvima. Kontrolnu komisiju postavlja nacionalno rukovodstvo po odobrenju -CK KPJ. Nju sačinjavaju predsednik i dva člana. Predsednik Komisije treba da bude član biroa ili plenuma nacionalnog rukovodstva. Sekretar Komisije nije član Kontrolne komisije.

Nadležnost Kontrolnih komisija nacionalnih partijskih rukovodstava je rešavanje po pitanjima svih kadrova u okviru svoje organizacije, a samo po važnijim pitanjima i kad se radi o višim rukovodiocima obaveštava i dostavlja materijal Kontrolnoj komisiji KP Jugoslavije.

Kontrolna komisija Komunističke Partije Jugoslavije rešava neposredno pitanja svih onih kadrova, koji bi spadali u nadležnost CK KPJ, kao i sve žalbe na odluke nacionalnih kontrolnih komisija.

4) Da bi se obezbedilo što pravilnije uzdizanje kadrova, njihova raspodela, kao i razgraničenje nadležnosti partijskih rukovodstava o evidenciji i kontroli postavljanja na dužnosti, premeštanju i skidanju sa dužnosti drugova, bilo u partijskoj organizaciji ili u državnom aparatu, CK KPJ donosi odluku, kojom se kao osnova rada u svim upravama i odeljenjima za kadrove uvodi *sistem evidencije*...

ACKSKJ, CK KPJ, nesignirano.

ZAPISNIK SA SAVJETOVANJA RUKOVODILACA KULTURNOG SEKTORA U AGITPROPIMA CK I PK PO PITANJU KULTURNO-MASOVNOG RADA

20. januara 1948.

... Sindikati bi trebali da se pozabave pitanjem sindikalizma u kulxirno-prosvjetnom radu. To rađa nakaradne stvari u formama i sadržaju rada. Politički gledano to znači cijepanje kulturno-masovnog pokreta, odvajanje tog pokreta od sela.

Što se tiče *omladine*, tu probija avangardizam, mi ga osjećamo u rhu. Ukoliko omladina prednjači, nismo protiv toga, ali ako omladina foje P^cat tom radu, nismo za to. Nema dovoljno razrađenog idejno-političkog rada u omladinskim kulturno-prosvjetnim organizacijama.

Kulturno-prosvjetne sekcije u *Narodnom frontu* nisu našle svoje mjesto. Trebalo bi danas da prodiskutujemo o tom pitanju. Negdje se te sekcije pretvaraju u uprave domova kulture, negdje se izjednačavaju sa kulturno-prosvjetnim odborima. Negdje se njihov rad svodi na pdobranje programa, što je kao praksa potpuno pogrešno. Po tom

pitanju nemamo nikakvog definitivnog stava, ali kad se formiraju sa-
vezi, potrebe za posebnim sekcijama u Frontu će nestati.

Pitanje domova kulture. Još uvijek je velika zbrka u pitanju do-
mova kulture. Negdje su oni frontovski, negdje sindikalni, negdje omla-
dinski i državni. Oni više liče na kafanu nego na dom kulture. Domovi
kulture treba da postanu državne ustanove u finansijsko-materijalnom
pogledu: država plaća domaćina, država se brine oko zgrade, snabdje-
va ga sa instrumentima, rekvizitima za scenu. U pogledu programa os-
taje partijsko rukovodstvo. Što se tiče preduzeća koja imaju svoj dom
kulture ili klubove, tu treba još vidjeti da li će biti ustanove koje će
iskorištavati sindikalna organizacija ili neko drugi.

U vezi sa domovima kulture pogrešna je tendencija da se kulturni
život skoncentriše u domu kulture, da to bude jedini centar i idejno
rukovodstvo. To je ukalupljavanje i koćenje. U vezi sa domovima kul-
ture je i pitanje građenja zadružnih domova. Zadružni domovi imaće kul-
turnu sobu i biće potrebno da se snabdiju zvučnicima i radio aparatima.
Preko Fronta preduzećemo akcije za snabdjevanje tehničkim sred-
stvima za kulturne potrebe. Partijska organizacija treba već sada da
se zamisli nad tim pitanjem, da kulturna soba zaista postane kulturna
soba, da ljudi imaju najvažnija sredstva da organizuju kulturni život.

Domovi kulture ne treba da se svuda grade na isti način, da ih
tipiziramo i napravimo kalup. Neka bude među njima razlike.

Narodni univerziteti:

Slabosti u radu narodnih univerziteta:

1. nemaju jasnog programa rada. Negdje se bave isključivo poli-
tičkim predavanjima. To nije zlo, iako treba kombinirati i razna dru-
ga predavanja. Negdje se narodni univerziteti bave isključivo stručnim
predavanjima i to morski izmišljenim, kako to mogu malograđani da
izmisle, govori se o potpuno nepotrebnim stvarima (o biljkama na
ostrvu Fidži). Agitpropu treba da uzmu u svoje ruke narodne univerzi-
tete, jer ćemo tamo mase politički vaspitavati.

Narodni univerziteti gotovo nisu ništa učinili u pogledu raznih
kurseva. Po našem mišljenju narodne univerzitete treba iskoristiti za
kurseve, naročito za podizanje rukovodioca za kulturno-masovni rad
(bibliotekare, rukovodioce za kulturno-umjetnički sektor). U tom smi-
slu treba iskoristiti narodne univerzitete. I narodni univerziteti trebalo
bi da postanu državne ustanove u materijalno-finansijskom smislu, a
partijsko rukovodstvo odrediće program rada.

Postavlja se i pitanje predavača i posjetilaca. Predavači su često
i problematični ljudi. Mi te ljude populariziramo. Na pr. o Planu govo-
rili su ljudi koji nikako ne mogu da govore o Planu.

Narodni univerziteti okupljaju vrlo mali broj, vrlo često 30—40
posjetilaca. Broj posjetilaca zavisi od toga kakva predavanja ćemo im
dati preko narodnih univerziteta i kakve predavače.

Pitanje čitaonica i knjižnica. Mi smo se posebno bavili pitanjem
čitaonica i konstatovali smo da izvještaji o postojećim čitaonicama ni-
su realni, da ih imamo manje nego što pokazuju izvještaji. Pitanje po-
manjkanja čitaonica pokazuje naš odnos prema seljaštvu. Ako nema
čitaonica, ne možemo seljaka ni vaspitati. To je osnova od koje treba
da pođemo u radu na selu. Koliko naše štampe prodire u selo? Nepre-
stano konstatujemo da nijedan primjerak naše „Borbe“ ili „Politike“

ne dolazi u mnoga i mnoga sela. To postavljamo kao jedno od najozbiljnijih pitanja kulturno-masovnog rada. Konkretno mjere bile bi ove: 1. da snabdijemo preko Ministarstva prosvjete izvjestan broj čitaonica i one koje se pokažu najbolje u svom radu, Ministarstvo prosvjete uzelo bi 100 biblioteka i darovalo čitaonicama. Front će da utroši oko 1,5 miliona za snabdjevanje seoskih čitaonica. 2. raspodjela knjiga za snabdjevanje seoskih čitaonica, i 3. pitanje vaspitanja bibliotekara. Treba organizovati kurseve za bibliotekare. Razmišljali smo da u učiteljskim školama postavimo kao poseban predmet bibliotekarstvo. Tako bi od učitelja koji idu na selo dobili bibliotekare.

Treba postaviti organizovano rasturanje štampe na selu: u budžetu narodnih odbora treba predvidjeti jednu sumu za zadovoljenje kulturnih potreba na selu.

O izdavačkoj djelatnosti. Izdavačka djelatnost je slaba i ne zadovoljava. Nje nema u onoj mjeri u kojoj bi bila potrebna i u onim stvarima koje su nužne. Imamo velike diletantske grupe, rasprostranjene po čitavoj državi. Literature još uvijek nemamo za te grupe. Izgleda da se nedovoljno iskorištava već postojeća literatura, a to je literatura starih pisaca. Nigdje nema Zmaja, Trifkovića, rijetko Sterije, a iz naše starije literature možemo da koristimo mnogo.

Nema dovoljno izdavačke djelatnosti u muzici, a imamo i naše starije muzičke literature i sadašnje literature...

Film kao kulturno i propagandno sredstvo za selo ogromno znači. Pojedina sela, pošto su vidjela „Slavicu" preobrazila su se. To su sela koja su bila zaražena propagandom bijele garde. Filma za selo ima malo i putujuće bioskope treba šire iskorišćavati. To nas mnogo košta i ne treba ići tom orijentacijom u donošenju filma za selo. Osnovno je osnivanje bioskopa na selu. Imamo elektrificirana sela, potrebno je obezbjediti sobu, klupe, platno, aparature. Aparature se mogu u izvjesnoj mjeri nabaviti i treba imati orijentaciju na stvaranje bioskopa u selima gdje se to može učiniti.

Pitanje *folklor*a. Tu imamo poplave. Folklor je na smotrama, u muzici, na radiostanici. Ne gledamo na to tako da je to došlo nekako pogreškom. Narod je počeo kulturno da živi, a mogao je samo onim što je imao, a imao je folklor. I nacionalni momenti kao i subjektivni igraju tu ulogu. Kakve su tendencije? 1. tendencija vulgarne stilizacije folklor a, aktualizacije folklor a. To je reakcionarno i ne djeluje ni politički ni kulturno. To je iskrivljavanje već formiranih narodnih igara. Dalje, postoji tendencija unošenja u folklor elemenata modernih igara. To je pokazala smotra u Srbiji. U idejnom pogledu postoji kod nekih stručnjaka shvatanje da se u folklor ne smije dirati, da ga treba ostaviti onakav kao što je.

Folklor treba da ostane, to su tekovine koje je narod stvorio. Mi smo, kad je riječ o igranju, za stilizaciju. To bi bio korak stvaranja umjetničkih kadrova. Mi smo za stilizaciju, ali samo na našoj pozitivnoj liniji, a nismo za stilizaciju koja će pomiješati folklor sa plesnim igrama.

Pitanje borbe protiv nepismenosti. Ta kampanja pokazuje iste slabosti kao i ranije. Glavna slabost je u tome da se ne vodi borba za podizanje pismenosti kod onih slojeva kod kojih mora da se vodi, kod radnika. U Fabrici duvana u Makedoniji ima 700 nepismenih radnika.

Težište borbe protiv nepismenosti treba postaviti kod radnika. Na selu bolje ide nego u gradu.

Kulturni centri u provinciji. Iz referata druga Kardelja proizlazi da je nužno od sreskih centara stvoriti kulturne centre. U plan rada agitpropa trebalo bi da uđe posebno zanimanje sa kulturnim centrima, naročito u većim mjestima (Novi Sad, Kragujevac, Niš, Bor itd.). Te centre treba snabdjeti kadrovima i materijalom. Jedan od zadataka agitpropa treba da bude konkretno izrađivanje pojedinih kulturnih centara u provinciji.

Pitanje kadrova je strašno. To su često ljudi koji nisu naši, niti im se posvećuje pažnja za njihovo vaspitanje. Izvjesne kadrove koje osposobimo kao kulturne radnike postavljaju na druga mjesta. Osposobili smo i neke bibliotekare i poslije su ih prebacili na druga mjesta u privredi. Treba postaviti u partijskoj organizaciji da vodi politiku kulturnih radnika, da nastoji da se oni ustale i da se podižu. S tim u vezi je pitanje kurseva za vaspitanje bibliotekara, horovođa, diletantskih grupa, sistematsko vaspitanje i postavljanje na veće dužnosti.

Odnos partijske organizacije prema kulturno-masovnom radu. Postoji potcjenjivanje kulturno-masovnog rada. Ako partijska organizacija o tome ne misli ozbiljno, neće dati ni ozbiljnije ljude za taj rad. To se vidi i u pitanju linije. Partijska organizacija ne odnosi se prema kulturno-masovnom radu tako da je to naš novi društveni život. Prema kulturno-masovnom radu treba se odnositi kao prema izgrađivanju kulturno-društvenog pitanja. Kako se partijska organizacija odnosi prema tome radu vidi se i po tome što se nigdje na dnevnom redu u komitetima dolje ne postavlja na dnevni red pitanje kulturno-masovnog rada, da se diskutuje o tome i donese rješenje.

ACKSKJ, CK KPJ, VIII, II/4-d-4.

NAJVAŽNIJI ZADACI AFŽ-a NA SELU

Na II kongresu Antifašističkog fronta žena Jugoslavije

25. januara 1948.

U nizu istorijskih događaja borbe naših naroda za slobodu, za srećan život (Petogodišnji plan je svakako jedan od najznačajnijih. On znači temeljne osnove svestranog procvata naše zemlje, blagostanje radnih masa — ostvarenje svega onog za šta su se naši narodi borili u Narodno-oslobodilačkoj borbi.

U ovim sudbonosnim za narod događajima naša žena je našla svoje mesto kao aktivni borac u narodnoj revoluciji pod rukovodstvom i na poziv Komunističke partije. Antifašistički front žena pomagao joj je da lakše nađe taj put, da se organizovanije uključi u opštenarodni pokret za oslobodenje zemlje, slobodu i nezavisnost, demokratiju i prava radnog čoveka. Ta pomoć je bila naročito značajna za ženu — seljanku koja je vekovima živela daleko od društvenog života, u krajnjoj bedi i neprosvećenosti...

U ovom momentu, kad je u našoj zemlji počela izgradnja socijalizma, kad Petogodišnji plan industrijalizacije i elektrifikacije otvara perspektive za podizanje sela, za razvoj poljoprivrede, treba jasno odre-

diti mesto i ulogu seljanke u rekonstrukciji poljoprivrede, kako **bi** ona postala svestan činilac i nosilac stvaranja novog života na selu. Vidik seljanke s malog komadića vlastite zemlje, sa kuće i okućnice valja proširiti na šira pitanja privrednog razvitka zemlje, razvoja poljoprivrede, na izgradnju socijalizma na kome će se život na selu korenito izmeniti. To zahteva ostvarenje našeg Plana o podizanju poljoprivrede, to je životni interes seljaka uopšte, interes žene na selu. Napredna poljoprivreda, potrebna tehnička baza kao uslov imućnog i kulturnog života na selu, obezbediće milionskim masama seljačkih žena još puniji i srećniji život od ovoga koji danas imaju u svojoj demokratskoj zemlji kao njeni slobodni i ravnopravni građani.

Položaj žene, njeno učešće u opštedruštvenom, političkom i privrednom životu nerazdvojno su povezani sa socijalno ekonomskom strukturom zemlje, s položajem narodnih masa u njoj. Zato su žene duboko zainteresovane za privredni napredak, za plansku privredu, za stvaranje čvrste i solidne ekonomske osnove naše države u kojoj vlast i sva narodna bogatstva pripadaju narodu.. .

Socijalistički razvoj naše zemlje ukloniće vekovne suprotnosti između grada i sela. Grad neće biti centar iz kojeg kapitalističke gulikože vrše eksploataciju i osiromašenje seljaštva, prouzrokuju nazadovanje poljoprivrede. Naš grad danas, gde radnici u fabrikama podižu industriju i ostvaruju tako osnov za preporod cele zemlje, za podizanje poljoprivrede, pomoćiće seljaku da izađe iz zaostalosti i bede. Industrija i elektrifikacija podićiće tehnički nivo obrade zemlje.

Traktori i poljoprivredne mašine uopšte, koje će pokretati električna energija, razne radionice, fabrike za prerađivanje poljoprivrednih proizvoda, promeniće izgled sela.

Novi lik dobiće naša sela, nov će postati čovek u njima. Iz vremena drvene ralice i mučnog tavorenja na često gladnom komadiću zemlje, naš seljak prelazi u novo doba poljoprivredne mašine, umetnog gnojiva, u doba imućnijeg, lepšeg života. Taj put vodi i seljanku u svetao život punog priznanja njenog rada, u život škole, prosvetavanja, život porodilišta, lekarskog saveta i pomoći — život čiji su osnovi već čvrsto postavljeni u našoj zemlji odmah po oslobođenju, ali koji će postati još širi i dostupniji milionima kad pregnu svim svojim snagama na izgradnju materijalnih uslova nove privrede, nove poljoprivrede...

Zadruga su te moćne ekonomske organizacije, preko kojih će najuspešnije moći da se provede rekonstrukcija poljoprivrede. Sitna gazdinstva na selu nisu u stanju da pojedinačno upotrebljavaju mašine, da uvode nove agrotehničke mere, a udruženi u zadrugaма seljaci će moći uspešno da se koriste mašinama, da primene naučne metode obrade zemlje, lakše dobiju pomoć poljoprivrednih stručnjaka, koriste se iskustvima sa naših državnih poljoprivrednih imanja i tako dalje.

Jedino preko zadruga poljoprivreda može da se poveže sa socijalističkom industrijom time što će seljak preko njih prodavati svoje proizvode i dobijati razne alatke za obrađivanje polja i ostale potrebne industrijske proizvode. Na taj način će se radni ljudi i na selu, i u gradu, osloboditi raznih eksploatatorskih elemenata koji kao posrednici u razmeni industrijskih i poljoprivrednih proizvoda iskorišćavaju i seljaka i radnog čoveka u gradu... Antifašistički front žena treba tačno da sagleda ulogu žene na selu i njeno mesto u stvaranju novog sela, podiza-

nju napredne i moderne poljoprivrede i pomoćne seoskoj ženi da ona postane borac za novo selo i nov život u njemu. Da bi za to našli najpravičnije puteve i najbolje načine, treba još jednom naglasiti ono čime smo se mi i do sada rukovodili u našem radu među ženama, naime, da na podizanju svesti žena ništa tako ne utiče kao učešće u opšteprivrednom životu zemlje, što za ženu na selu znači: učešće u ostvarenju Petogodišnjeg plana i poljoprivrede, u stvaranju i razvoju zadružnih organizacija. I za to je naš prvi zadatak, da široko mnogo dublje nego do sada postavimo pitanje aktiviranja seoske žene u opštem razvitku poljoprivrede i zadrugarstva...

U svom radu na privlačenju žena u zadruge mi moramo imati u vidu činjenicu da su seljačke mase najpodložnije padanju raznim klevetama o tome, kako zadruge znače oduzimanje njihove zemlje, rušenje porodice itd. A, ako za seljaštvo uopšte važi da se veoma teško navikava na novo, onda se to dvostruko može kazati za seosku ženu, kad se još zna koliko je ranije ropski i neprosvećeni život otperetio žene zaostalim shvatanjima, predrasudama, vradžbinama, onda se ne mogu ni sagledati značajne posledice koje će ovako organizovani privredni i zadružni život na selu imati u pogledu daljeg prosvećivanja seoske žene...

Aktiviranje u zadrugama još više će privlačiti žene na rešavanje svih problema koje postavlja narodna vlast za sprovođenje svih njenih mera, jer razvoj zadrugarstva zahteva veliku podršku i pomoć narodnih vlasti. „Zadruge će, kaže drug Kardelj, biti u stvari škola koja će učiti seljaka upravljanju državom“. Zadruge će postati centar u kojima će se sticati sav privredni život sela, sav rad na njegovom podizanju. Razvoj zadruga kod nas ići će u pravcu ujedinjavanja raznih tipova zadruga u „jedinstven tip osnovne zemljoradničke zadruge koja bi ujedinjavala u sebi sve grane privredne delatnosti na selu“. (Kardelj)...

U vezi sa svim ovim zadacima našeg rada na selu značaj kulturno-prosvetnog rada među seoskim ženama postaje još veći, jer neprosvećena seljanka ne može postati aktivan borac protiv zaostalosti na selu, ne može imati perspektivu i biti uverena u korisnost i nužnost novih metoda obrade zemlje, ne može prihvatiti nove oblike celokupnog privrednog života na selu.

Zadružni domovi koji će se još ove godine podizati na selima imaju ogromnu važnost za razvoj zadrugarstva, zato je Narodni front, na inicijativu druga Tita, kao jedan od svojih najvažnijih zadataka na selu uzeo izgradnju tih domova, zato i naša organizacija treba da shvati kao jedan od svojih najprećih poslova.

Rad žena u radnim brigadama koje će formirati Narodni front biće od neobične važnosti i za to što će na mnogim mestima žene uopšte zamenjivati onu radnu snagu koja će nam biti potrebna za velike radove i gradilišta u drugoj godini našeg Petogodišnjeg plana. Do sada pokazanu spremnost žena za sve radove, njihov elan i inicijativu moramo sada sistematskije i s više plana povezivati uz izgradnju zadružnih domova..

ACKSKJ, CK KPJ, XVII/18.

¹⁰ AFŽ je od ratnog vremena, nastavljajući svoju delatnost i posle rata, uticao na emancipaciju žena od primitivnog, patrijarhalnog nasleđa i zaostalih verskih običaja. AFŽ je nosilac borbe za skidanje zara i feredže u selima sa

Beograd, 22. jula 1948.

... Naša Partija je izišla iz oslobodilačkog rata skoro obnovljena po svom sastavu, jer je izgubila ogroman broj starih kadrova. Pri tome treba istaći činjenicu da je naša Partija, kao što smo već rekli, ušla u rat s nešto preko 12.000 članova i da je od toga broja ostalo živih samo oko 3.000 članova. To znači da je u Narodnooslobodilačkom ratu dalo svoje živote za slobodu naših naroda preko 9.000 starih, predratnih članova Partije. („Slava im!“)

Iz rata smo izišli sa 141.066 članova Partije, a 1 jula ove godine imali smo 468.175 članova Partije, 51.612 kandidata i 331.940 članova SKOJ-a. Partiska organizacija se naročito brzo razvijala od kraja 1946 godine pa nadalje, što se vidi iz toga da je od oslobođenja do kraja 1946 godine narasla za 48.492 člana Partije, a od kraja 1946 do jula 1948 godine za 278.617 članova Partije.

Socijalni sastav Partije je sledeći: 138.236 radnika (29,53%), 231.333 seljaka (49,41%) — od toga broj siromašnih seljaka i seoskih proletera iznosi 172.829 (36,92%), 67.329 intelektualaca (14,38%) i 31.277 (6,68%) ostalih. Broj žena-članova Partije iznosi 93.604 (19,99%). Ukupan broj osnovnih partiskih organizacija — ćelija je 25.635.

U sistemu rukovodećih organa imamo: a) kao rukovodeća partiska tela u republikama 4 centralna i 2 pokrajinska komiteta, na čelu sa CK KPJ; b) u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini — Pokrajinski komitet; v) u Autonomnoj Oblasti Kosovo i Metohija — Oblasni komitet; g) 393 sreska, odnosno mesna i reonska komiteta u rangju sreskih, 441 mesni komitet, 53 reonska i 1.957 biroa ćelija.

U posleratnom periodu mi smo, nesumnjivo, mogli da primimo i veći broj novih članova u Partiji s obzirom na ogromne mogućnosti. Ali, mi nismo uzeli kurs na masovno primanje u Partiju, odnosno na upisivanje članova.

muslimanskim življem u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Sandžaku, Makedoniji. Ova organizacija je nosilac akcija za poboljšanje higijenskih uslova, načina ishrane, suzbijanje bolesti. Davala je značajnu podršku medicinskim i epidemiološkim ekipama koje su radile na selu, bilo da je reč o ekipama lekara, sanitarnih organa ili, kasnije, studenata medicine na praksi. Naročito je vodena borba protiv tuberkuloze, malarije, endemskog sifilisa, trahoma i drugih bolesti kojima su bili izloženi pojedini krajevi zbog karaktera tla, klime, istorijskog nasleđa, zaostalog načina života. AFŽ je sprečavao uticaj katoličkih, pravoslavnih i islamskih sveštenika na žene. Doprinosio je usvajanju novih pravila života i rada. No silac je borbe protiv nepismenosti. AFŽ je lomio stare okorele patrijarhalne običaje o drugorazrednom položaju žena, njihovom vezivanju isključivo za kuću, isključivanju iz javnog života i školovanja. Borba sa tradicionalnim mentalitetom nije bila karakteristična samo kao borba sa verskim organizacijama i zaostalim društvenim snagama već i sa porodicama u kojima su bili favorizovani muški članovi, budući domaćini, zapostavljanjem ženske ćeljadi.

Uloga AFŽ-a je naglašavana u vezi sa prelaskom na drugu godinu industrijalizacije zemlje, početne mere preobražaja poljoprivrede, izgradnju zadrugnih domova („domova kulture“), stvaranje brigada Narodnog fronta. Brigade su bile i vid političke mobilnosti seljaka i radnika na zadacima Petogodišnjeg plana i, nešto kasnije, odbrane nezavisnosti zemlje.

... Zato je CK KPJ 3 jula 1945 godine doneo Odluku o organizacionim pitanjima, i to o organizaciji i funkcionisanju partiskog aparata — ali CK nije uporno nastojao da se ta odluka brzo i u potpunosti sprovede u život.

Sve dalje direktive i odluke CK KPJ, donošene u cilju dalje izgradnje partiskih organa, išle su za tim da se postojeći partiski aparat popunjava i usavršava kako bi na taj način CK i partiska rukovodstva što sistematskije obuhvatili sve sektore partiskog rada. Direktive CK KPJ od 22 marta 1947 godine o reorganizaciji kadrovskih odeljenja pri nacionalnim rukovodstvima značile su izvesno poboljšanje sistema rada tih odeljenja u pogledu izučavanja kadrova, njihove pravilne raspodele i uzdizanja. To se u prvom redu odnosilo na stručne ekonomske kadrove, partiske funkcionere, kadrove za agitaciju i propagandu, za škole i kurseve, na kadrove Ministarstva unutrašnjih poslova, spoljnih poslova, pravosuđa, na omladinske i sindikalne rukovodioce.

U direktivi CK KPJ od 3 aprila 1947 godine, koja je razrađena na osnovu Odluke o organizacionim pitanjima od jula 1945 godine i na osnovu stečenih iskustava, postavljeno je da članovi Organizaciono-instruktorskog odeljenja budu isključivo partiski radnici i da ne budu zaposleni u drugim ustanovama. Dalje, da se odeljenje čvršće poveže s rukovodstvima sindikata i ostalih masovnih organizacija, kao i s rukovodiocima važnijih privrednih resora, i da se rad odeljenja orijentiše ne samo na unutarpartiska pitanja nego i na privredna, politička i druga pitanja. U toj direktivi postavljeno je i pitanje organizovanja informacija kako po unutarpartiskim, tako i po privrednim, političkim i ostalim pitanjima.

U Odluci CK KPJ od 10 januara 1948 godine rešeno je da se iz sastava Politbira nacionalnih CK i KP organizuju sekretarijati od 3 do 5 drugova. U istoj odluci rešeno je da se izvrši reorganizacija partiskog aparata CK KPJ i nacionalnih rukovodstava, i to tako da se dotadašnja odeljenja reorganizuju u uprave: Organizaciono-instruktorsko odeljenje u Organizaciono-instruktorsku upravu, Kadrovsko odeljenje u Upravu za kadrove, Odeljenje agitacije i propagande u Upravu za propagandu i agitaciju.

Odluka CK KPJ od 10 januara 1948 godine značila je dalji korak u organizaciji partiskog aparata i imala je za cilj što operativnije i uspešnije rešenje tekućih partisko-organizacionih, političkih, privrednih i ostalih pitanja iz oblasti državne uprave. U cilju što pravilnijeg sprovođenja te odluke istovremeno je donesena Odluka o sistematizaciji, kojom se određuje broj partiskih radnika zaposlenih isključivo na partiskom radu.

Organizaciono-instruktorska uprava, kako pri CK KPJ tako i pri nacionalnim rukovodstvima, postigla je u svom dosadašnjem radu prilično velike rezultate u proveravanju izvršenja direktiva, u kontroli života i rada partijskih organizacija, u neposrednoj pomoći partiskim organizacijama.

Jedna od formi rada Organizaciono-instruktorske uprave jeste slanje na teren instruktorskih grupa. To je redovna praksa pomoći i proveravanja izvršenja zadatka. Za poslednju godinu dana CK KPJ i na-

Km Tira dno 1010.100A

cionalna rukovodstva poslali su na teren 199 instruktorskih grupa, sastavljenih od 1.116 instruktora, koje su provele na terenu ukupno 2.226 dana i obišle 909 sreskih i gradskih organizacija. . .^u

Peti kongres KPJ, Stenografske beleške, Beograd, 1949, 156—168 i 176—181.

¹¹ Bitne promene mehanizma partijske akcije sastojale su se u profesionalizaciji aparata, prilagođavanju unutrašnje fizionomije KPJ aparatu organizacije državne vlasti i osposobljavanju Partije da što operativnije doprinosi izvršavanju privrednih i drugih zadataka. Korišćena je forma instruktorskih grupa koje su obilazile pojedine krajeve zemlje i politički analizirale metod rada, postignute rezultate i preporučivale mere koje je trebalo preduzeti. Obilažena su gradilišta, područja u kojima se zaoštravala borba za otkup, ustanička sela, organizacije Narodnog fronta, itd. Ove instruktorske grupe izveštavale su i o zapuštanju političkog rada u ustaničkim krajevima, naročito onima sa prevagom srpskog stanovništva, što je izazivalo mnogobrojne negativne posledice (nezadovoljstvo, alkoholizam, odvajanje od Partije, uverenje da su zaboravljeni i napušteni). Ovome je uveliko doprinio i veliki odliv stanovništva iz srpskih ustaničkih sela (kolonizacija, učešće na radnim akcijama sa kojih se nisu vraćali, prelazak na rad u industriju, preseljavanje u gradove u kojima su se uključivali u državni i privredni aparat, zaboravljajući na selo, ukoliko se izuzmu retke posete da se „predstave“ svojim susedima i rođacima kao novopečeni građani i uspešni ljudi). Na sednici CK KPJ od 3. januara 1947. V. Bakarić ističe pod 4): „Zapostavili smo pitanje Srba u Hrvatskoj.“ (Arhiv CK SKJ, 111/23)